

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života
dvou generací lékařů

Galén

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života dvou generací lékařů

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života
dvou generací lékařů

Upozornění

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Galén

Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5

www.galen.cz

© Galén, 2013

ISBN 978-80-7492-001-1 (PDF)

ISBN 978-80-7492-002-8 (PDF)

Předmluva

Narodil jsem se v rodině lékaře, jehož otec byl také lékařem. Abych nemusel být od pěti měsíců v jeslích, strávil jsem dětství u dědečka a babičky. Zde jsem podrobně vyslechl rodinnou historii – kde vzali dědečkovi rodiče peníze na jeho medicínská studia za Rakousko-Uherska, jak probíhala praxe praktického lékaře za první republiky, jak dědeček s babičkou jen zázrakem přežili válku a co je čekalo po ní. Ve školním věku, v době socialismu, jsem žil s tatínkem, primářem interního oddělení nemocnice, a mohl vnímat tehdejší poměry ve zdravotnictví i ve společnosti.

Od právníka zaměřeného na problematiku medicínského práva by se asi očekávalo, že se spíš bude zabývat lékařskými procesy a soudními spory mezi lékaři a pacienty za první republiky a za socialismu. Nezažil jsem takové případy, ani jsem o nich neslyšel. Byl jsem jen svědkem úcty a vděčnosti dědečkových i tatínkových pacientů. Podle toho, co vím od dědečka, pokud někdo za první republiky podal na lékaře žalobu, žádal soud o expertní posouzení případu lékařskou komorou. Její závěry si pak nikdo nedovolil zpochybnit. Konečně ve vzpomínkách slavného českého psychiatra profesora Vladimíra Vondráčka je právu v medicíně a právním sporům týkajícím se lékařství věnována samostatná kapitola a nenajdeme v ní zmínku o tom, že by některý lékař byl postaven před trestní soud. Snad jen s výjimkou kriminálních potratů. Lékař byl uctíván, jeho slovo bylo skoro „svaté“. Za první republiky byli ovšem lékaři s lepší či horší pověstí a podle toho se jim i dařilo. Lékaře si svobodně volil pacient, a pokud nebyl spokojen, zvolil si příště jiného. Smlouvy soukromých lékařů se zdravotními pojišťovnami neexistovaly, návštěva pojištěnce znamenala pro jeho pojišťovnu povinnost poskytnuté lékařské služby zvolenému lékaři uhradit. Tak je tomu i nyní v řadě evropských zemí, bohužel nikoliv u nás. Lékař se tedy nemusel domáhat přízně úředníků nebo členů správních rad zdravotních pojišťoven, ale musel o to více usilovat

o přízeň a spokojenost svých pacientů. Jistě lepší systém pro pacienty i lékaře, než je ten náš současný.

Přátelé, kterým jsem historiky ze svého dětství o dědečkovi a tatkovi i o sobě vyprávěl, mě vyzvali, abych je sepsal. Po dlouhém váhání jsem tak učinil. Nejde však o přesný „historický“ popis rodinných událostí, leckde jsem něco pozměnil, přidal či ubral, ale popisované příběhy mají svůj reálný pravdivý základ.

Dědeček

Studium medicíny

Otec mého dědečka Karla byl dílovedoucím a současně strojníkem v benešovské koželuzně. Byla to menší továrna na kraji města. Její majitel, továrník Heřman, se celkem staral, aby zaměstnanci měli dobré pracovní podmínky a šikovné lidi dobře platil. Můj pradědeček byl prý šikovný, proto zastával vlastně dvě funkce – dílovedoucího a strojníka. Kromě syna Karla měl pradědeček ještě dvě děti, Josefa a Marii. Josef v době mezi válkami pracoval jako slévač v USA a pak do smrti dostával v tuzexových bonech důchod. Marie se provdala za pražského notáře JUDr. Josefa Zelenku. Vynikala schopností cokoliv zařídit a příznivě vyřídit. Za druhé světové války díky tomu patrně zachránila život Karlovi i jeho ženě. Pradědeček žil s rodinou v jednopatrovém rodinném domku s malým dvorečkem v blízkosti koželuzny. Prababička byla v domácnosti, jak bylo tehdy obvyklé. Pradědeček měl sice slušný plat, který stačil k tomu, aby jeho syn Karel – můj dědeček – studoval na benešovském gymnáziu, rozhodně ale nestačil k tomu, aby se mohl zapsat na medicínu, jak si velmi přál.

Můj dědeček studoval na stejném gymnáziu jako jeho pozdější manželka Otýlie, což bylo za Rakousko-Uherska něco velmi neobvyklého: dívky chodily zpravidla do dívčích škol. Babičce ke studiu benešovského gymnázia musel dát souhlas c.k. rakousko-uherský ministr školství. Nebyla vyvolávána a průběžně zkoušena, ale jednou za půl roku musela dělat zvláštní zkoušku, jakou studenti-chlapci nedělali. Byla vzornou a příkladnou studentkou, vážila si toho, že může studovat, a při výuce nespustila oči z přednášejícího profesora. Dědečkovi se již tehdy líbila, ale své sympatie dával najevo podivným způsobem. Uprostřed hodiny se třeba najednou přihlásil:

„Prosím, pane profesore, Holzerová si tady čte pod lavicí a já se nemohu soustředit.“

Studentka Holzerová by si nikdy nedovolila číst pod lavicí.

Pan profesor věděl, že tato studentka je jaksi „externí“, nemá být kromě pravidelných pololetních oficiálních přezkoušení vyvolávána a je vlastně její věcí, zda dává pozor, nebo si čte pod lavicí. Dědečkovu stížnost proto nijak nevyšetřoval a přijal jako fakt, že studentka Holzerová si při vyučování čte pod lavicí.

Zdvořile oslovil babičku: „Slečno, prosím vás, nečtěte si pod tou lavicí, ono to budí pohoršení.“ Napomenutá se mohla propadnout hanbou, třída řvala smíchy a nebyl čas vysvětlit, že si pod lavicí

nechte; pan profesor tím považoval věc za vyřízenou a pokračoval ve výkladu. Ještě po šedesáti letech, když mi babička tuto historku vyprávěla, bylo vidět, že má na dědu zlost.

Dědeček maturoval s vyznamenáním, ale na splnění jeho životního snu, vystudovat medicínu a stát se lékařem, nebylo ani pomyšlení. Studium bylo spojeno s výdaji, které si dílovedoucí a strojník koželužny dovolit nemohl. A přece. Pradědeček se zmínil o synově přání studovat medicínu panu továrníkovi Heřmanovi a ten se zachoval velkoryse: „Ten můj holomek nic studovat nechce a zajímá se jen o ty své holuby, já bych ho nejradši... Tak ať Karel studuje tu medicínu, já mu to budu platit. Třeba mě jednou bude léčit, ha, ha, ha.“

Pan továrník se tomu upřímně smál, protože si mohl dovolit kdykoliv povolát nejlepší lékaře, třeba i profesora z Prahy – pan profesor rád přijel, když pan továrník dobře zaplatil. Netušil však, za jakých okolností jednou na jeho slova dojde.

A tak dědeček studoval medicínu. Přes týden bydlel na privatě v malém pokojíku, přivydělával si tím, že dával „kondice“, tedy doučoval studenty gymnázia z bohatších rodin, kteří nezvládali látku; v sobotu odpoledne jezdil domů do Benešova a v neděli vpozdvečer se opět vracel do Prahy. V té době platilo nařízení, že pokud někdo přijel z venkova a vezl do Prahy nějaké potraviny, třeba vajíčka, máslo nebo maso, musel za ně zaplatit zvláštní daň. Na pražském Hlavním nádraží, kde vystupoval každou neděli z vlaku, byl pokaždé osloven zpravidla stále stejným přísným starším berním úředníkem:

„Máte prosím něco ke zdanění, mladý muži? No, tak ukažte, co máte v té tašce.“

Byl to stálý boj, kdy se dědeček snažil ukrýt potraviny od maminiky a proklouznout úředníkovi, někdy úspěšně, jindy musel daň zaplatit. Přemýšlel, jak by se pomstil tomu „panu Důležitému“ a udělal si z něj legraci. Až přišel na nápad.

„Dobrý den, mladý muži, máte něco ke zdanění?“

„Hovno.“

„Cože?! Co si to dovolujete?!“

„Říkám vám to podruhé – mám hovno!“

„No, mladý muži, to je tedy drzost, půjdete ihned se mnou, já vám ukážu.“

„No, dovolte, vždyť vám říkám jen pravdu – podívejte se sám.“

„No, teda fuj, že se nestydíte mladý muži, on tam má opravdu zabalený...“

„No, dovolte, pane, to bych si vyprosil. Já jsem studující medicíny, zde je můj index, já si zde tu stolicí přivážím k vědeckým účelům. Ale nevím, jestli se z ní platí daň, tak vám to raději hlásím.“

„Opravdu, vy jste student medicíny. K vědeckým účelům, říkáte? Tak to promiňte. Ne, z toho se neplatí...“

Jeden profesor anatomie na lékařské fakultě byl obzvláště nepřímý. Studenti se ho báli, křičel, od zkoušky nemilosrdně vyhazoval.

„Karle, vymysli na něj něco,“ hecovali ho ostatní studenti.

Ten se nenechal dlouho pobízet. Jen upozornil, jak se mají při příští pitvě rozestavit u stolu.

„Prosím, pane profesore, já jsem se chtěl něco zeptat, kdybych takto provedl řez.“

Profesor vyvalil oči, když dědeček přistoupil k pitvanému a přesně zaměřuje, napíchl jeho žlučník tak, že smradlavý obsah postříkal profesora od hlavy k patě. Pan profesor si i na pitevně potrpěl na skvělý oblek s motýlkem, jen částečně krytý pláštěm.

„Fuj, čuně jedno nešikovný! Podívejte se, jak vypadám!“

„Jé, promiňte, já bych vám to třeba trochu utřel...“

„Nechte toho, nešiko nešikovnej, a vypadněte, počkejte u zkoušky!“

Kolegové jen stěží zadržovali smích.

Leč u zkoušky prospěl výtečně. Kdo uměl, uměl, to uznával i přísný profesor.

Můj dědeček Karel tedy vystudoval medicínu, stal se lékařem, založil si úspěšnou soukromou praxi v Benešově, nejprve v domě svého tchána, později v krásné vile, kterou koupil, a kromě všeobecné praxe založil i zubní ordinaci a protetiku a zaměstnal několik zubních techniků. Lékařská „živnost“ vzkvétala i v době velké hospodářské krize. Vše přerušila válka, kdy ho Němci zatkli za podporu odboje a rodinu z vily vystěhovali.

Oba s babičkou pak přežili jen zázrakem. Po válce rychle obnovil své lékařské i zubařské podnikání, ale ne nadlouho. Vytvářelo se nové státní zdravotnictví a soukromé lékařské praxe končily. Dědeček to přijal s pokorou a vykonával tedy práci tzv. obvodního lékaře. Bydlel nadále ve své vile a ordinaci měl v benešovské poliklinice, jako všichni ostatní, ještě nedávno soukromí lékaři.

Horší osud postihl továrníka Heřmana, toho, který umožnil mému dědečkovi studovat. Koželužnu znárodnili, dům pana Heřmana také. Bývalý továrník a milionář dostal minimální důchod

a byl mu přidělen podnájemní byt sestávající z kuchyňky a jedné místnosti v přízemním domku. Na zdraví to starému pánovi nepřídalo. Měl problémy se srdcem, plícemi, zažíváním. Dědeček sice nebyl jeho obvodním lékařem, ale o svého dobrodince a sponzora se až do smrti skvěle staral. Pamatuji si, jak jednou příběhla babička a vyděšeně říkala:

„Heřmana asi ranila mrtvice a chtějí ho převést do Prčic. Volá stará Heřmanová, že to určitě nedovolíš a zařídíš, aby zůstal v Benešově. Copak to můžeš zařídit, vždyť nejsi ani jeho doktor, že jo?“

„Samozřejmě, že to zařídím, mám mu co vrátet. Já jim dám do Prčic!“

Nemocnice v Prčicích tehdy sloužila jako oddělení, kam se posílali pacienti, kteří by dnes byli patrně umístěni do tzv. LDN – Léčebny dlouhodobě nemocných. A mezi lidmi převládalo přesvědčení, že koho poslali do Prčic, toho poslali na smrt. Pan Heřman byl tehdy již hodně starý, šlo o mozkovou příhodu s částečným omezením hybnosti, kdo by se s ním v okresní nemocnici zlobil, když na to jsou přece zařízení v těch Prčicích. Dědeček ovšem jednal velmi rozhodně a kategoricky. Zavolał řediteli okresního ústavu národního zdraví, který mu byl příznivě nakloněn a sám byl velmi dobrým lékařem radiologem. Vynutil si nejen, že přeložení pana Heřmana do nemocnice v Prčicích bylo okamžitě zrušeno, ale i to, že ho přeložili z interního oddělení na neurologické, kde se stal pacientem pana primáře. Lehčí iktus tehdy skutečně překonal a žil pak ještě několik let.

„A to jsem si tehdy dělal srandu, když jsem říkal, že mě třeba jednou budeš léčit, Karle. Jo, člověk nikdy neví, co ho čeká,“ komentoval svůj dávný dobrý skutek. Tehdy asi opravdu netušil, že mu jej osud jednou vrátí.

První roky praxe

Dědeček ještě jako medik v posledním ročníku požádal o ruku slečny Holzerové jejího otce pana Holzera. Pradědeček Mořic Holzer provozoval obuvnickou dílnu a zaměstnával několik ševců z okolí, kteří pro něho šili bačkory a jinou domácí obuv. S tou pradědeček úspěšně obchodoval. Měl velký dům blízko benešovského náměstí, v přízemí byla dílna a obchod. Jeho hlavním cílem bylo předat obchod svému potomkovi, proto si velmi přál mít syna. Postupně se mu narodily dcery Klára, Růžena, Elsa a Otýlie – moje babička. Nevzdal to a na pátý pokus se narodil konečně vytoužený syn, který dostal jméno Rudolf. Byl to však spíše tak trochu bohém, výtečně hrál na housle, hudba ho velmi zajímala. Co ho vůbec nezajímalo, byl pradědečkův obchod – k obchodování neměl naprosto žádné vlohy. To byla pro pradědečka těžká rána.

Dědečkova budoucí nevěsta měla tři sestry, a když šel požádat o její ruku, sestry se chichotaly u dveří otcovy pracovny. Dědeček panu Holzerovi slíbil, že do roka bude lékařem a že by chtěl „chodit s Otylkou“.

„Ale já jsem myslel, že už s ní chodíte, nebo ne?“

„No, to jo, ale já myslím jako jinak, nejen chodit...“ zalykal se dědeček.

Babiččiny sestry nedokázaly zadržet za dveřmi smích.

„Jak jinak?“

„No, já bych si ji jako chtěl...vzít.“

„Jo ták. No tak to se budete muset zeptat maminky.“

A nešťastný dědeček kráčel přes půl domu, do pokoje své budoucí tchyně.

„No, to se musíte zeptat tatínka,“ reagovala paní Holzerová a za dveřmi se ozvala další salva smíchu.

Nakonec se rodiče shodli, že to nechají na dceři, a svatba se konala dříve než dědečkova promoce.

Za necelý rok si mladý lékař otevřel soukromou lékařskou ordinaci v domě svého tchána. Zpočátku lidé nevěděli, zda mohou tak mladému doktorovi důvěřovat. Nepomohl ani knírek a vážná tvář mladého lékaře. Ale dědeček měl to, čemu lékaři říkají „diagnostický čich“. Na základě běžného vyšetření a „vyzpovídání“ pacienta zpravidla určil správnou diagnózu a léčbu. Bez „cétéček“ a magnetických rezonancí, někdy s pomocí rozboru krve a moči, jindy jen na základě